

Küreselleşme ve Eğitim Reformları

Birikim ÖZGÜR

Giriş

Son yıllarda küreselleşme sıkça duyulan bir kavram haline gelmiştir. Sosyal bilimlerde ortaya atılan pek çok teorinin ortak paydası haline gelen küreselleşme olgusunun eğitim bilimlerinin de ilgi alanına girmesi kaçınılmaz oluyor elbette. Bu makale, öncelikle, siyasi anlamda küreselleşmenin değişik çevrelerce nasıl algılandığına ilişkin birtakım saptamalar içermektedir. Sonrasında ise eğitim alanında küreselleşme ile birlikte gündeme gelen reform anlayışına ışık tutulmakta ve bu alanda reformdan kastedilenin ne olduğu üzerinde durulmaktadır. Zor bir süreç olarak nitelendirilen değişimin ve buna bağlı olarak gündeme gelen direncin sebepleri tartışıldıktan sonra ise değişik ülkelerde gündeme gelen reform hareketleri ile ilgili kısa bilgilere yer verilerek; özellikle bu alanda başarılarıyla gündeme gelen Finlandiya, Japonya, Singapur, Birleşik Krallık ve Türkiye gibi ülkelerde hayata geçirilen çalışmalarla ilgili bir incelemeye yer verilecektir. Bütün bunların yanında, makale, Kuzey Kıbrıs'taki eğitim reformunun çağdaş ülkelerdeki reformlarla benzeşip benzeşmediği sorusuna cevap aramaktadır. Özellikle Kıbrıs'taki siyasi gelişmelerin eğitim reformuna nasıl yansıdığı, eğitim perspektifinden bakınca Kıbrıs Türk Toplumunun küreselleşmenin neresinde olduğu ve bu sürecin kimliğimizi nasıl etkilediği, makalenin önemli sorunsallarını oluşturmaktadır. Bu tartışmanın en temel sorunsalı ise, "Eğitim sistemi düzeyinde Ku-

zey Kıbrıs'taki yapı çağdaşlaştırılırken acaba Türkiye ve Kıbrıslı Rumlarla ilişkiler nasıl şekillendiriliyor?" şeklinde belirtilebilir. Son kısımda ise küreselleşmenin etkisiyle gündeme gelen eğitim reformlarının "devrim" niteliği taşıyıp taşımadığına ilişkin tartışmalara atıfta bulunularak Türkiye ve Kıbrıs özelinde gündeme gelen eğitim reformlarının siyasal - demokratik sorunların gölgesinde hayat bulduğu düşüncesine vurgu yapılıyor.

Küreselleşmeden Kim, Ne Anlıyor?

Gerek basın-yayın organlarında gerekse halk arasındaki günlük politik sohbetlerde gelişen söylemlerin odağında hep küreselleşme sözcüğü bir şekilde yer bulmakta. Öyle ki "Dünya küçüldü" ve hatta "küresel bir köyde yaşıyoruz" sözlerini son zamanlarda sıklıkla duymaya başladık. Bu sözlerle kastedilen, dünyadaki ekonomik, kültürel ve politik bağlantılılıktır. Artık herkes dünyanın büyük (tek) bir politik arenaya dönüştüğünü ifade ederken, terörizme, insan hakları ihlallerine ve daha pek çok sıkıntıya küresel sorunlar olarak atıfta bulunulmaktadır. Tek tek ülkelerden oluşan bir sosyal mekanda yaşamıyoruz artık.¹ Hatta pek çoğumu-

¹ İçinde yaşadığımız sosyal mekânın küreselleştigiğine dair en ilginç örneklerden bir tanesi, 11 Eylül olaylarının ardından yapılan saptamalar olsa gerek. Can Dündar, küreselleşmeyi tanımlarken, şuna dikkat çekiyor: "Afganistan'da üslenen Suudi liderin emrindeki Birleşik Arap Emirlikleri yurttaş, Mısır'da okumuş bir Kabilli ile Lübnan asıllı bir Filistinli, Almanya'da eğitim görüp Florida'dan uçuş brövesi aldılar ve New York'ta eylem yaptılar. Pakistan suçlandı. Eyleme katıldığı söylenen 2 Bangladeşli Sicilya'da yakalandı. Liderlerinin Çeçenistan'a kaçma ihtimaline karşı Rusya ile görüşmelere başlandı. Alın size

zun hayalleri de sorunları da küresel alanda hayat buluyor belki de. Küreselleşme ile ilgili olumlu veya olumsuz bir yargıya sahip olmak, yani küreselleşme karşıtı olmak ya da küreselleşmeden yana olmak değil; küreselleşmenin belli şekilleriyle ilgili bir tutum belirlemek bir anlam ifade ediyor artık. Örneğin odağında ticarete yönelik sınırlamaların kaldırılması yani dolaylı olarak sömürünün küreselleşmesi olan kapitalist politikalara dönük bir tavır geliştirilmesi kendi içinde bir anlam taşıyabiliyor. Nitekim, çok yaygın bir slogan olan “başka bir dünya mümkün”² de yine küreselleşmeyi anlatıyor, küreselleşme için bir politik tavrı işaret ediyor.

Kısacası, küreselleşmeden herkes bir şeyler anlıyor ama günün sonunda iş gelip “Nasıl bir küreselleşme?” sorusuna dayanıyor. O noktada da bir seçim söz konusu oluyor ve bu da küreselleşmenin siyasal bir mesele halini almasına yol açıyor... Ancak küreselleşme, sadece neoliberal ekonomik politikalara indirgenebilecek ya da bizatihi doğru veya bizatihi yanlış diye nitelendirilebilecek bir olgu değildir.

“Nasıl bir küreselleşme?” sorusuna yanıt ararken, örneğin, Birleşmiş Milletler (BM) de, yeterliliği ya da işlevi tartışılardursun, kaçınılmaz bir süreç şeklinde algılanan küreselleşmeye insancıl bir boyuttan yaklaşılmaya çalışmakta, ekonomik gelişmelerle küresel çevre ve insan hakları sorunlarıyla ilgili gelişmeleri var olan küreselleşme süreciyle bağdaştırma hedefi doğrultusunda çaba sarf etmektedir.³

Muhafif bir anlayışla neoliberal küreselleşmenin sonuçlarını ortadan kaldırmayı hedefleyen sol güçler, küreselleşme ile birlikte yoksulların daha yoksul, zenginlerin ise daha zengin olduklarını vurgulamaktadırlar. Nitekim Bir-

leşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) 2002 İnsani Gelişme Raporu'na göre, dünyanın en zengin %5'inin geliri en fakir %5'inin gelirinin 114 katıydı.⁴ 2002'den 2005'e herhangi bir ilerleme sağlanamamış olduğu, 2005 Raporu'ndan anlaşılıyor. 2005 raporunu açıklarken Kemal Derviş, bazı ülkelerin 2000 yılında belirlenmiş bin yılın hedeflerine (millenium goals) yaklaştığını ancak fakir ülkelerin daha da gerilere düştüğünü işaret etmişti.⁵ Bu hedefler, yoksulluğu yarı yarıya ortadan kaldırmayı, çocuk ölümlerini üçte iki oranında azaltmayı ve 2015 yılına kadar temel eğitimde tüm ülkelerin belirli standartlara ulaşmasını (herkesin temel eğitimden faydalanabilmesini) taahhüt ediyordu.⁶

BM'ye bağlı kuruluşların ülkeler arasındaki ve ülkeler içindeki eşitsizliklerin tavana vurduğu sonucuna varan sayısız başka araştırmaları da var. Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre dünya nüfusunun yarısı yoksulluk içinde yaşıyor ve dünyanın en zengin %20'si ile en fakir %20'si arasındaki oran son 40 yıl içinde ikiye katlanmış durumda.⁷

Değişik ülkelerdeki sol muhalif unsurların küreselleşmenin olumsuz etkileri ile mücadele noktasındaki yaklaşımları farklılıklar gösterebiliyor. Tek boyutlu (soğuk savaşın bitimiyle gündeme gelen yeni dünya düzenini dikkate almayan) bir bakış açısıyla, anti-emperyalist bir tavır geliştirmek adına küreselleşmeye karşı çıkan, kabuğuna çekilmekten ve ulusal değerlere sıkı sıkıya bağlı kalarak vatanına sahip çıkmaktan yana olan sol ideolojik yaklaşımların yanı sıra “emeğin küreselleşmesi” argümanı üzerinden alternatif bir küreselleşme modeli öneren yaklaşımlar da mevcut. Bu yaklaşımların odağında ise şu var: Emeğin de ulusal dönemi sonra eriyor ve ücretli çalışanlar, ortak bir

globalizm!...” Bkz. Can Dündar, *Nereye?*, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2001, s. 17.

² Bu sloganın ilk kez Meksika'daki Zapatistaların Sub-comandante Marcos'u tarafından ifade edildiği yönünde yaygın bir inanış var. Bkz. Susan George, *Başka Bir Dünya Mümkün, Eğer...*, çev. Ali Tonak, İstanbul, Metis Yayınları, 2005, s. 211.

³ Daha fazla bilgi için bkz. Kofi Annan, “Global Act”, Ocak 1999. <http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990201.sgs6881.html>, 10.4.2006.

⁴ George, *a.g.e.*, s. 33.

⁵ BBC News, “Life ‘Worse for World's Poorest’”, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4222034.stm>, 7.9.2005.

⁶ Herkesin temel eğitim alması yönündeki hedef, bir itiraf anlamı da taşımaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde herkesin temel eğitim hakkına sahip olduğu ve temel eğitimin parasız olacağı çok önceden belirtilmişti. Daha fazla bilgi için bkz. Muharrem İnce, “Eğitimde Bin Yılın Hedefleri Neler Olabilir?”, *Zil ve Teneffüs*, No. 2, (Mart-Nisan 2006), s. 82.

⁷ BBC News, “Life ‘worse for world's poorest’”, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4222034.stm>, 7.9.2005.

çıkart anlayışı ile ulusal sınırların ötesine geçen yeni bir örgütlenme biçimi geliştiriyor. Aşağıdan gelen alternatif bir küreselleşme süreci yaşanıyor. Aslında bu sayede emek hareketi, küresel iktisadi sistem üzerinde toplumsal bir denetim oluşturmayı hedefliyor. Nitekim 1999 sonunda Seattle’da yapılan Dünya Ticaret Örgütü zirvesi sırasındaki kitlesel protestolar emek hareketinin üstlenmeye çalıştığı bu rolün ilk habercisi olarak da kabul ediliyor.⁸

Tüm tanımlarıyla küreselleşmenin pragmatik düzeyde günlük hayatlarımıza nasıl yansıdığı ve nasıl algılandığı ise bir başka önemli nokta olsa gerek. Siyasi mücadelenin değişim için önemli bir enstrüman olduğu kanısında olan ve toplumsal ilerlemenin ancak mevcut siyasal koşullarda gündeme gelmesi beklenen reformlarla mümkün olabileceğini düşünen geniş toplum kesimleri açısından, küreselleşme, avantajlarıyla ve dezavantajlarıyla, olanaklarıyla ve olanaksızlıklarıyla dikkate alınması gereken, bugünkü dünyanın bir gerçeğidir... Buna bağlı olarak elbette bugün dünyada her alanda olduğu gibi eğitim alanında da küresel bir dönem yaşanmaktadır ve gündeme gelmesi olası değişimlerin çerçevesini de bu oluşturmaktadır!

Eğitimde Küreselleşmenin Getirdikleri

İlk olarak, eğitim alanında esen küreselleşme rüzgarının dünyadaki ekonomik ve siyasal sistem bağlamında değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmek gerekiyor. Eğitim öncelikle, bireylerin, kendi toplumlarının (zamana ve mekana bağlı olarak ekonomik ve politik) ihtiyaçları doğrultusunda yeteneklerini ve ilgi alanlarını şekillendiriyor. Diğer taraftan ise eğitim politikaları, toplumların, dünyada var olan sistemin ihtiyaçlarını ya da beklentilerini dikkate alarak bir adaptasyon süreci yaşamalarına ön ayak oluyor. Bu nedenle toplumların var olma savaşlarını bunun üzerinden ifade etmeleri, bunun için de kendi eğitim sistemle-

rini geliştirmeyi en güçlü araç olarak algılamaları oldukça anlamlıdır.

Kendi ulusunu, toplumunu ya da ait olduğunu hissettiği herhangi bir kimliği ya da sistemi sahiplenirken diğer bütün kimlikleri ya da sistemleri ötekileştirme duygusu ve düşüncesi ile donatılmış bireyler yetiştirmek bir anlam ifade etmiyor artık eğitime yön verenler için. Prof. Susan Robertson’a göre ise geçmişte eğitim sistemleri, devletlerin, ulus inşası projelerinin temel aracıydı. 1980’lerin başından bu yana, eğitimde, küreselleşme kapsamında dört paralel ve iç içe geçmiş gelişme gündeme geldi: Yönetişimde değişimler, metalaşma, ölçeklerin değişmesi ve yeni kimliklerin ayrıcalıklı hale getirilmesi. Bu gelişmeler, ulus devlet ve yurttaşlık kategorilerini sarsmış ve eğitimin rolünü değiştirmiştir.⁹ Eğitimi bir toplum için değerli kılan, o toplumdaki siyasal ve ekonomik yapılanmanın ayakta durabilmesi ve hatta gelişebilmesi için gerek duyulan bilgi ve teknik beceriye sahip bireyler yetiştirme ihtiyacıdır. Bu nedenle eğitim alanındaki ihtiyaçların küresel hareketlerden oldukça etkilendiğini göz ardı etmek mümkün görünmüyor. Bu çerçevede eğitimden beklentilerin de niteliği değişiyor. Dönemsel olarak katı ideolojik yaklaşımlardan etkilenmekten ziyade gerçek anlamda ülkenin günün koşullarında var olabileme ihtiyacına dönük bir şekil alıyor eğitim. Ancak buna rağmen dogmatik, tek boyutlu, ideolojik olarak katı bir perspektifle eğitime yaklaşmaya çalışanlar varsa veya bir ülkede sistem kavgası veriliyorsa, orada eğitim alanındaki reformlar ya gerçekleşme imkanı bulamıyor ya da bulabiliyorsa, çok yavaş ilerleyebiliyor.

Eğitimde Reformdan Ne Anlıyoruz?

Politik süreçler ve bu süreçlerde alınan siyasal kararlar bir tarafa, eğitim alanında reform süreçlerinin temelinde teknik olarak müfredat yenileme çalışmaları yatıyor. Günümüzde müfredat yerine daha çok “öğretim programı” ifa-

⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Ronaldo Munck, **Emeğin Yeni Dünyası Küresel Mücadele, Küresel Dayanışma**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2003.

⁹ Prof. Susan Robertson, Bristol Üniversitesi Küreselleşme, Toplum ve Eğitim Merkezi Koordinatörü ve aynı zamanda Küreselleşme, Toplum ve Eğitim dergisinin eş editörüdür. Alıntı ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Susan Robertson, “Küreselleşme ve Eğitim” başlıklı konferansta yaptığı konuşma, Boğaziçi Üniversitesi, 17 Mayıs 2006.

desi kullanılıyor. Hiç sonu olmayan, tıpkı başlangıç ve bitiş noktaları belirsiz olan bir stadyumdaki koşu pistinde yol almışçasına bittiği anda başlayan, örneğin bir öğretim yılının başında önceki yıllardan çıkarılan dersler gibi yeniden başlarken kendini geliştiren bir süreç aslında öğretim programlarını geliştirme süreci. Daha teknik düzeyde açıklamak gerekirse, öğretim programları aslında bir ülkede öğrencilerin neler öğrenmesi gerektiğini tanımlıyor. Söz konusu öğrenme sürecinde hangi yol yordamın kullanılacağı ve tabii ki bunların öğrenilip öğrenilmediğinin hangi yolla anlaşılabilceği üzerine değişik düzeyler için öğretim programları geliştiriliyor. Müfredatlarla, eğitim kurumlarında gelecek kuşaklara hangi bilgi hangi pedagojik yöntemlerle aktarılacak ve bu sürecin başarısı nasıl ölçülüp değerlendirilecek sorularına yanıtlar veriyor.

İşte eğitim bilimciler bu sonsuz döngüye müdahale ediyorlar. Ülkenin ya da herhangi bir kurumun var olabilmesi ve ilerleyebilmesi için öğretim programlarını geliştirmek adına birtakım çalışmaların ardından bazı değişiklikler öneriliyor ve değişim süreci bu şekilde başlıyor. Eğitimde reformdan kastedilen zaten tam da bu. Doğaldır ki eğitim alanında sözü ve iddiası olan toplumsal ya da siyasal güçlerin temel mücadele alanlarından birisi bu öğretim programları üzerinde etkili olmaktır. Bu nedenle, teknik düzeyde eğitim bilimcilerin hayata geçirdiği bu süreç, doğaldır ki, mevcut iktidar yapısından etkilenmektedir.

Öğretim programlarıyla ilgili literatürde çok değişik tanımlamalar mevcut.¹⁰ Bunların her biri ayrı bir bakış açısının veya algılamının etkisiyle yapılmış tanımlamalardır. Bu makalede, program geliştirme ve program değerlendirme gibi teknik detaylara girilmeksizin, mevcut dokümanlarda ifade edildiği şekliyle programların vizyonları, misyonları ve hedefleri üzerinden dünyanın çeşitli bölgelerinde ve Kıbrıs'ın kuzeyinde yapılan reformlar değerlendirilecektir.

¹⁰ Bu konuda bkz. David Taner ve Laurel Taner, *Curriculum Development: Theory into Practice*, New York, Macmillan, 1980.

Dünyada Eğitim Reformu Hareketleri¹¹

Dünyadaki yönelimlerin anlamlandırılması adına değişik ülkelerdeki reform hareketlerinin gerekçelerini ve amaçlarını incelemekte fayda var.

Değişik ülkelerdeki eğitim reformları incelendiği vakit, kendine özgü sorunlarına rağmen bu ülkelerde eğitim alanında hızla yaşama geçirilen reformların tümünün, bilgi toplumuna dönüşümü hedeflediği anlaşılmaktadır. Buna göre, dolaylı olarak, bir ülkedeki eğitim sisteminin çıkan bireylerin, küreselleşme ile şekillenen beklentiler ışığında, dünyanın herhangi bir yerindeki iş gücüne aktif katılımına olanak sağlanacağı öngörülmektedir. Bu anlayışla gündeme getirilen reformların yerel düzeyde temel bilgilerin (tarih, coğrafya, v.b.) geçirtilmediği, kültürel özelliklerin ve oradaki bağlamın dikkate alındığı öğretim programları üzerinden hayata geçirilmesi ise çalışmalara önemli bir boyut kazandırıyor. Gözden geçirilmiş öğretim programlarıyla, ülkeler, yerelle bağını koparmamış olması beklenen genç nesillere bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi, beceri ve anlayışları aşılama, bunun üzerinden genç nesillerin küreselleşen dünyada aktif rol oynayabilecekleri bir donanımına sahip olmalarını hedefliyorlar. Bu bağlamda, reform süreçlerinin başarısı da söz konusu eğitim sisteminden çıkmış bireylerin üst düzey düşünme becerilerinden tutun da yaşam boyu öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, bilgi teknolojilerini kullanma gibi temel hedeflere ne oranda yaklaşabildikleri üzerinden değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra reformlarla öğrenci merkezli bir anlayışın gereklerinin yerine getirilebilmesi, bunun için bireysel farklılıkların dikkate alınabilmesi yani öğrencilerin ilgi alanlarına yönelik öğretim ortamlarının geliştirilebilmesi için programların çağdaştırılması, yaşanan reform süreçlerinde en önemli gündem maddelerinden birini teşkil etmektedir.

¹¹ Makalenin bu bölümünde, 15 Nisan 2006 tarihinde TAKEV Özel İlköğretim Okulu tarafından düzenlenen "Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde İlköğretim Eğitimi" Sempozyumu'na "Küreselleşme Sürecinde Müfredat Reformları" başlıklı bildiriyle katılan ODTÜ Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Bölümü Araştırma Görevlisi Eren Ceylan'ın sunumundan faydalanılmıştır.

Eğitim reformlarının öğretim programlarının geliştirilmesi anlayışına dayandırıldığını da dikkate alacak olursak, bu makalede bahsi geçen reform anlayışının henüz çok yeni olduğunu vurgulamakta fayda var. Nitekim, önceden belirlenmiş standartlara dayandırılmış öğretim programlarında reform hareketi, yani bir ülkedeki öğretim programları ile eğitimde hedeflerin, yöntemlerin ve pedagojik yaklaşımların çerçevesinin değiştirilmesi anlayışı, ilk kez 1989 yılında ABD’de gündeme gelirken, aynı yıl, Birleşik Krallık da ulusal düzeyde yeni öğretim programını uygulamaya geçirmişti. 1990 yılında Avustralya ve hemen sonrasında ise Fransa ve Almanya gibi ülkelerde yeni öğretim programları gündeme gelmişti. Hollanda, 1998 yılında yeni ulusal programını hayata geçirdi. Çin, Tayvan ve Hong Kong gibi ülkelerde de 20. yüzyılın sonlarına doğru eğitimde yeni öğretim programı anlayışı gelişti. Japonya’da yeni program, 2000 yılında hayata geçirildi. Güney Kore ve Singapur’da 1998, Malezya’da ise 1993 yılında yeni programlar gündeme geldi.¹²

Görüldüğü üzere tüm dünyada, eğitim alanında yaşanan reformlar, ulusal düzeyde öğretim programı üzerinde değişiklikler yapılarak veya ilk kez standartlara dayandırılmış ulusal bir programın uygulamaya sokulmasıyla hayata geçiriliyor. Bu alanda başarılı adımlar atılmış olan ülkelerle ilgili değerlendirmeler yapmadan önce bunun bir değişim süreci olduğunun ve kendi içinde ciddi zorluklar barındırdığının altını çizmek gerekiyor.

–Değişim ve Direnç

Şu bir gerçek ki eğitim reformu yapmak yani öğretim programlarını değiştirmek kolay değildir. En başta öğretmenlerin alışkanlıklarını değiştirmelerini gerektirir. O alışkanlıklar ki sınıf içinde etkili olmalarına ve yıllarca mesleklerini “başarılı” bir şekilde icra etmelerine yardımcı olmuşlardı... Bunun yanında öğretmenlerin yeni konu bilgileri ile kendilerini

donatmaları veya var olan bilgilerine farklı yönlerden bakmaları, yeni öğretim yöntemlerini hayata geçirmeleri gerekiyor reform süreçlerinde. Literatürde bu konudaki direnç vurgu yapan pek çok eğitim çalışması mevcut. Amos ve Boohan uygulanmakta olan öğretim programlarının aslında değişim ihtiyacı ile var olanı devam ettirme ihtiyacı arasındaki çekişmeyle hayat bulduğunu ifade etmektedir.¹³

Söz konusu direnç, sadece öğretmenler için geçerli olmayıp yöneticiler, veliler ve hatta öğrenciler için de değişim süreçlerinde benzer sıkıntılar yaratmaktadır. Sınıf içinde aktif katılımı reddeden öğrenciler; üniversite giriş sınavları gibi dönüm noktası olan “önemli sınavlara” yönelik sınıfta yeterince test çözdürmediği yani çocuklarına soruları ezberletmediği için öğretmenleri azarlayan veliler; okulunda nizamı sağlamak için babadan kalma yöntemlerle çocukları azarlayan hatta döven okul yöneticileri... Tüm bu sıkıntılar, aslında derslerde öğrendiklerini dış dünya ile ilişkilendirmesi beklenen, dersle ilgili konuları iyice özümseyen, süreç içerisinde kendini ifade etmeyi de öğrenen, daha da önemlisi öğrenmeyi öğrenen ve sağlıklı iletişim kurmayı öğrenen öğrenciler yetiştirilmesinin önündeki ciddi engellerdir ve bu makalenin yazarı olarak eğitimdeki reformları siyasi, kültürel ve diğer sosyal reformlarla ilişkilendirmekte ısrarcı olmamın altında yatan sebep de budur. Eğer bir toplumda top yekun bir reform hareketi gündeme gelmezse ve sadece eğitimde belirlenen hedeflere yönelim söz konusu olursa, sonuç çok büyük bir ihtimalle hüsrana olacaktır. Çünkü eğitim bir toplumun aynasıdır ve sistem tartışmalarından tutun da çağdaş olmayan öğeler içeren kültürel etmenlere kadar pek çok unsur eğitimde girilen reform hareketlerinin en büyük düşmanı olarak uzun vadede baş ağrıtabilir.

–Finlandiya: Bir Başarı Öyküsü

Eğitimde reform konusunda en başarılı ülkelerin başında Finlandiya geliyor. Buradaki yeni öğretim programlarının en önemli özelliği, ye-

¹² Bkz. Ngai-Ying Wong, Jiwei Han ve Peng Yee Lee, “The Mathematics Curriculum: Toward Globalization or Westernization?”, (der.) Lianghuo Fan, Ngai-Ying Wong, Jinfa Cai ve Shiqi Li, **How Chinese Learn mathematics: Perspectives from Insiders**, Singapur, World Scientific Publishing Company, 2004, s. 28.

¹³ Daha fazla bilgi için bkz. Sandra Amos ve Richard Boohan, **Aspects of Teaching Secondary Science: Perspectives on Practice**, New York, Routledge Falmer, 2002.

rel yönetimlere sağlanan güçlü otonomidir. Ulusal, yerel ve okullar düzeyinde çok iyi ve esnek bir etkileşim ortamı yakalanmış olması eğitim sisteminin başarısında büyük rol oynuyor. Öğretmenler, program geliştirme konusunda donanımlı uzmanlar olarak anılıyor ve hayata geçirilen öğretim programları bir sonuç olmaktan ziyade okulların geliştirilmesine yönelik bir süreç gibi algılanıyor. Ana diline, cinsiyetine, ekonomik durumuna, yaşadığı bölgeye bakılmaksızın tüm çocuklara eşit şartlar sağlanabilmiş olması başarıyı artırıyor. Eğitimin ücretsiz oluşu ise bir başka önemli etken. Finlandiya’da kapsamlı bir temel eğitim söz konusu ve yönetim anlayışı, yerel düzeyde kararlar alınmasını destekleyen, esnek bir yapıya sahip. Merkezde bütüne yönelik danışma kurulları mevcut ancak uygulamalar tamamen yerel düzeyde hayata geçirilebiliyor. Tam bir ortaklık anlayışı hakim. Gerektiğinde öğrencilerle bireysel olarak ilgileniliyor ve onların gelişmesine dönük bir değerlendirme sistemi kullanılıyor. Öğrenciler herhangi bir test tipi sınava veya sıralamaya tabi tutulmuyor. Öğretmenler ise önemli yetkilerle donatılmış durumda.

1990’lı yıllara kadar Fin ulusal öğretim programı son derece katı ve detaylı idi. Ders kitapları kılı kırk yaracak düzeyde kontrol ediliyordu. Ulusal hedeflerin tutarlı bir şekilde hayata geçirilmesi noktasında, okullarda ve sınıflarda aşırı bir hassasiyet vardı. Okulların mimarisinden tutun da yönetim organizasyonuna kadar pek çok konu öğretim programlarında belirtiliyordu. 1990’lı yıllarda program felsefesinde ve uygulamasında ciddi bir değişim yaşandı. Programlar ulusal düzeyde yeniden yapılandırıldı ve esnekleştirildi. Bu sayede detaylar azaltıldı ve merkezi yapıdan vazgeçildi. Aynı süreçte öğrencilerin değerlendirilmesiyle ilgili ulusal standartlar geliştirildi. Bugün Finlandiya, öğrencilerin değerlendirilmesi sürecinde ulusal yönergelere sahip ancak çocukların çabaları ve etkinlikleri de süreç içinde dikkate alınabiliyor. Dokuz yıllık zorunlu eğitimin çıktılarını örnekleme dayandırılmış anketlerle takip ediliyor. Sonuçlar sistem düzeyinde açıklanıyor ve okullara istedik-

leri takdirde kendi sonuçları iletilebiliyor. Okullar pedagojik uygulamalarda ve programların uygulanışı esnasında ciddi anlamda özerkliğe sahip. Öğretmenlerin karar alma yetkilerinin bir hayli yüksek olması nedeniyle uluslararası eğitim çalışmalarında okul yönetimi ve politikaları alanında en iyi örneklerden bir tanesi olarak Finlandiya gösteriliyor. Öğretmenler örneğin kendi ders kitaplarını seçebiliyorlar. Ders içerikleri, öğrencilerin değerlendirilmesi, okulun hangi dersleri sunacağı ve okuldaki bütçenin nasıl ayarlanacağı noktasında Finli öğretmenler diğer Ekonomi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerindeki öğretmenlerden çok daha fazla söz sahibi. Bunun yanı sıra okul yöneticilerinin ve yerel eğitim otoritelerinin diğer OECD ülkeleri ile kıyaslandığı zaman en az yetkisi olan ülke Finlandiya. Öğrencilerin başarısının ölçüldüğü uluslararası çalışmalara bakılacak olursa, okulların özerkliği ile başarı oranları paralel seyrediyor.¹⁴ Finlandiya Ulusal Eğitim Kurulu da karar alma süreçlerinde okulların ve öğretmenlerin özerkliği sayesinde öğrencilerin performansının arttığı yönünde bir görüşe sahip.¹⁵

–Japonya: Pilot Çalışmaların Önemi

Japonya’da yeni öğretim programları Eğitim Bakanlığı tarafından 1998 yılında açıklandı ve 2002 yılında uygulamaya geçildi. 1995 yılında Eğitim Bakanlığı “21. yüzyılda eğitim nasıl olmalı?” sorusuna cevap aramak üzere 15. Merkezi Eğitim Konseyi’ni göreve çağırmıştı. 1996 yılında konsey ilk raporunu yayınladı ve okullardaki derslerin içeriklerinin öğrencilerin daha özgür ve zevkli bir şekilde öğrenebilecekleri şekilde değiştirilmesini önerdi. Bunun yanında bilgi toplumuna yönelmenin de önemi vurgulandı. 1996 yılında Program (Müfredat) Konseyi toplanarak çalışmalarına başladı. 1998’de yapılan değişikliklerin temel felsefesi şu şekilde ifade edilmişti:

¹⁴ Örneğin, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2003 sonuçlarına göre Finlandiya tüm alanlarda ilk üç sırada yer almıştır. Daha fazla bilgi için bkz. PISA, <http://www.pisa.oecd.org>, 11.2.2006.

¹⁵ Daha fazla bilgi için bkz. Finlandiya Milli Eğitim Bakanlığı, <http://www.oph.fi/english/>, 15.2.2006.

Gençlerin psiko-sosyal gelişimi teşvik edilecek ve bu sayede hem topluma katkıları artacak hem de kendilerini daha iyi tanıyıp uluslararası toplumun birer üyesine dönüşecekler

Çocukların bağımsız bir şekilde düşünme ve öğrenme becerileri geliştirilecek

Her bir okul kendi özelliklerini keşfetmeye yönlendirilecek ve kendini diğerlerinden farklı bir eğitim alanı olarak yeniden tanımlayacak¹⁶

1998 ile 2002 yılları arasında geliştirilen öğretim programlarının pilot çalışmaları yapılarak güçlü ve zayıf yönleri tespit edilmişti. Japon eğitim sisteminde en büyük sıkıntılardan birisi konu başlıklarının içeriğinin yoğun oluşuydu. Yeni programlarda sadece içerikler değil aynı zamanda ders saatleri de azaltıldı. Daha fazla seçmeli ders eklenerek çocukların ilgi alanlarına uygun bir eğitimden geçmeleri sağlandı. Finlandiya'da olduğu gibi, öğretim programlarına bir esneklik kazandırılarak okul ve öğretmenlerin sorumlulukları artırıldı. Japonya'da ders zaman çizelgelerini ve konuların içeriklerini temel programı da gözetererek okullar ve öğretmenler belirleyebiliyorlar...

–Singapur: Eğitimde Başarılı Bir Reform Süreci Gerçekleştiren Bir Başka Ülke

Eğitim sistemini başarılı şekilde gözden geçiren bir diğer ülke ise Singapur'dur. Değişik zamanlarda değişik konu başlıkları altındaki öğretim programlarına müdahalelerde bulunan Singapur Eğitim Bakanlığı, en ciddi dönüşümü 1997 yılında gündeme getirmişti. Gençleri 21. yüzyıla hazırlamak ve küreselleşmenin bir sonucu olan bilgi tabanlı ekonomi ile bilgi teknolojilerindeki hızlı dönüşümü yakalamak adına girişimler söz konusu olmuştur. Singapur Eğitim Bakanlığı'nın İnternet sayfasında fen, matematik ve sosyal bilgiler başlıkları altında programlarda yapı-

lan değişiklikler detaylı olarak anlatılmaktadır.¹⁷

Söz konusu yeniliklerle Singapur'da yaşam boyu öğrenme ve öğrencilerin bağımsız düşünebilmeleri gibi kavramlar yeni öğretim programlarının odağına oturtulmuştur. Yeni programlarda öğrenme süreçlerinde gerçek hayattan örneklere sıkça yer verilmekte, yaparak öğrenme etkinlikleri önemsenmekte ve iş birliğine dayalı öğrenme stratejileri kullanılmaktadır. Öğretmenler konuları hangi sürelerle işleyecekleri konusunda esnekliğe sahip olduklarından kendi alanlarında çalışmalar yapma imkanını da elde etmiş oluyorlar. Bunun yanı sıra derslerde teknoloji kullanımına yani bilgisayar destekli eğitime ağırlık veriliyor. Yeni programlarla eğitimde sağlanmaya çalışılan en önemli özellik ise öğrenmeye yönelik olumlu bir tutum geliştirilmesine dönük çabalardır. Öğrencilerin yaşadıkları süreçlerden zevk almaları ve ders konularıyla ilgili meraklarının uyandırılması yeni programlarda üzerinde hassasiyetle durulan konulardır.

–Birleşik Krallık: Disiplinli ve Çok Alternatifli Eğitim

Birleşik Krallık'ta ulusal düzeydeki öğretim programı 16 yaşına kadar öğrencilerin neleri öğrenecekleriyle ilgili açık, kesin ve kanunlara dayandırılmış bir çerçeve çizmektedir. Program, neler öğretileceğini ve ne gibi becerilerin kazandırılacağını açıklıkla belirtmektedir. Ayrıca performansın nasıl ölçüleceği ve rapor edileceği de açıkça vurgulanmaktadır. Ulusal eğitim programında, okullarda genç nesillere hangi becerilerin ve bilgilerin aktarılacağına ilişkin, öğretmenlere, öğrencilere, velilere, işverenlere ve daha geniş toplum kesimlerine yönelik açık (kolay anlaşılır) ve aynı zamanda ortak kabul görebilecek ifadeler yer verilmektedir.¹⁸

Bunun yanı sıra söz konusu program düzenli bir şekilde gözden geçirilmekte ve hem öğrencilerin hem de toplumun ihtiyaçlarının karşıla-

¹⁶ Daha fazla bilgi için bkz. Japon Eğitim, Kültür, Spor, Fen ve Teknoloji Bakanlığı (MEXT), <http://www.mext.go.jp/english/>, 20.2.2006.

¹⁷ Daha fazla bilgi için bkz. Singapur Eğitim Bakanlığı, <http://www.moe.gov.sg/>, 2.3.2006.

¹⁸ Daha fazla bilgi için bkz. British Council, "School Curriculum", <http://www.britishcouncil.org/usa-education-uk-system-k-12-curriculum-england.htm>, 18.3.2006.

nabilmesi için gerekli değişiklikler yapılmaktadır. En son 2004 yılında gündeme gelen değişikliklerle öğrencilere daha fazla seçenek sunulmuştur. Bu sayede program, çocukların yetenekleri ne olursa olsun bunları en üst düzeyde kullanmalarını mümkün kılmayı ve hatta bunu zorlamayı hedeflemektedir. Programdaki esneklik sayesinde öğrenci motivasyonunun sağlanması ve başarının teşvik edilmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca, 2004 yılındaki değişikliklerden sonra farklı eğitim kurumlarının birlikte çalışmaları ve her çocuğa uygun alternatif programlar sunmaları da teşvik ediliyor. İngilizce, matematik, fen, bilgi ve iletişim teknolojileri, beden eğitimi, vatandaşlık, din eğitimi, cinsel eğitim, kariyer eğitimi ve mesleki eğitim, Birleşik Krallık'ta uygulanmakta olan programda zorunlu alanlar olarak yer alıyor.

Elbette ki hükümetin öğretim programlarında yaptığı değişikliklerin ardında yatan birtakım ilkeler var. Bunların başında ise programların geniş ve dengeli olması gelmekte. Esneklik ve öğrencilere değişik alternatifler sunulabilmesi ise vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta. Bunun yanında eğitim sisteminde tutarlılık ve devamlılık da genç nesillerin yetiştirilmesiyle ilgili başarı kadar önemli bir hedef olarak hemen göze çarpıyor. Bu sayede, öğrencilerin yaşı ilerledikçe kendi bilinçli tercihleriyle seçecekleri alanlarda sistemde ilerlemeleri mümkün kılınabiliyor. Bu yöntemle, aslında, özellikle 16 yaş sonrasında öğrencilerin eğitimlerine devam etmeleri teşvik edilmektedir.¹⁹

Birleşik Krallık'ta sürekli yenilenen öğretim programlarıyla sürdürülebilir bir gelişme hedefi vardır. İş ortamlarına yönelik öğrenme etkinlikleri sıkça kullanılmaktadır ve esneklik ilkesi, daha çok, öğrencilere fazla seçenek sunularak hayata geçirilmektedir.

–Türkiye: Dikkate Değer Bir Eğitim Reformu Hareketi

Türkiye'de yaklaşık iki yıl önce Talim Terbiye Kurulu tarafından eğitimde kaliteyi artırmaya dönük kapsamlı bir reform hareketi baş-

latılmıştır. İlköğretim düzeyinde 1950'li yıllara dayanan öğretim programının yerine yeni bir program geliştirilmiş ve 21. yüzyılın sosyo-ekonomik ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yapı öngörülmüştür. Yine bu düzeyde yaşam becerileri, Türkçe, fen ve teknoloji, sosyal bilgiler ve matematik dallarında yeni öğretim programları geliştirilmiştir. Programlar hayata geçirilmeden önce 120 okulda pilot uygulama yapılmıştır.

Böylesi bir reforma neden ihtiyaç duyulduğuyula ilgili TC Milli Eğitim Bakanlığı'nın İnternet sayfasında detaylı bilgiler mevcuttur. İlk bakışta, eğitilmiş insan gücüne ve toplumsal birliğe vurgu yapılmaktadır. Buna göre eğitim, politik, sosyal ve kültürel bütünlük için en etkili araçtır.²⁰ Bunun yanı sıra, küreselleşmeye de sık sık atıfta bulunulmakta ve bilgi toplumuna dönüşmenin gereği olarak bilgiye yatırım yapmanın önemi vurgulanmaktadır. Kalifiye iş gücü için yaşam boyu öğrenme becerisine sahip bireyler yetiştirmek gerektiği ve yeni program sayesinde bunun başarılabileceği iddia edilmektedir.²¹

Avrupa Birliği'ne katılım da yeni programın gerekçeleri arasında gösterilmektedir. AB'nin hedefleri arasında yer alan bilgi temelli toplumu yaratmak ve AB standartlarında, eşitlikçi ve üretime dayalı bir eğitim sistemine ulaşabilmek için son dönemde Türkiye'de yoğun bir çalışma sürdürülmektedir. Eğitimin işlevi tartışılırken herkesin eğitim sisteminden faydalanması ve gelişim süreçlerini devam ettirmesi, çocuklara okullar aracılığıyla sosyalleşme imkanı yaratılması ve iş gücü talebi ile eğitim sistemi arasında bir tutarlılığın sağlanması üzerinde durulmaktadır. Bu işlevlerin yerine getirilebilmesi için Türkiye'de programların yenilenmesi, öğretmen eğitiminin ve hizmet içi eğitim sisteminin geliştirilmesi, İnternet erişiminin genişletilmesi, öğretmenlerin toplum içindeki statüsünün yükseltilmesi, anne ve babaların bilinçlendirilmesi ve okullarda altyapıların geliştirilmesi konularında çalışmalar yapılması gerektiği her fırsatta ifade edilmektedir. Bakan-

²⁰ Daha fazla bilgi için bkz. TC Milli Eğitim Bakanlığı, <http://www.meb.gov.tr/>, 20.3.2006.

²¹ a.g.y.

¹⁹ a.g.y.

lık yetkililerince yapılan açıklamalarda sürekli olarak yeni programlar geliştirilirken dünyadaki yeniliklerin dikkate alınmış olduğu, AB kriterlerinin incelendiği, bilimin çalışmaların odağına yerleştirildiği, iş birliği yaklaşımının hayata geçirilmiş olduğu ve değişik kesimlerden katılımcıların görüşlerine büyük önem atfedildiği vurgulanmaktadır. Özellikle ilköğretim programı geliştirilmeden önce dokuz ülkedeki eğitim sistemleri ve ulusal eğitim programları incelenmiş, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), Üçüncü Uluslararası Matematik ve Fen Araştırması (TIMMS) ve Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi (PIRLS) gibi uluslararası çalışmaların sonuçları değerlendirilmiş, 114 tane tez çalışması ve sonuçları dikkate alınmış, 25 Sivil Toplum Örgütü'nün, 2133 öğretmen, 697 eğitim uzmanının, 9192 velinin ve 26304 öğrencinin görüşleri alınmıştır.²² Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı'nın İnternet sayfasında eski programla kıyaslandığı zaman şimdiki öğretim programının içerdiği yenilikler de detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bunların başında katı davranışçı yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşıma geçiş gelmektedir.²³

²² a.g.y. PISA hakkında daha fazla bilgi için bkz. PISA, <http://www.pisa.oecd.org>, 20.3.2006. TIMMS ve PIRLS hakkında daha fazla bilgi için bkz. TIMMS & PIRLS Uluslararası Çalışma Merkezi, <http://timss.com/>, 20.3.2006.

²³ Türkiye'deki eski programla yeni program arasındaki farklılıklarla ilgili daha fazla bilgi için bkz. TC Milli Eğitim Bakanlığı, <http://www.meb.gov.tr/>, 20.3.2006. Bahsi geçen iki öğrenim kuramı arasında her ne kadar bir çelişki varmış ve birbirlerinin zıddıymış gibi bir görüntü olsa da, öğretilen konuya, öğrencinin geçmiş tecrübelerine ve yeteneklerine göre her iki kuram da uygulanabilir. Kabaca açıklamak gerekirse, davranışçı ekol, doğrudan davranışın değişikliklerine odaklanarak öğrenme sürecini yaşama geçirir. Buna göre, tekrar edildikçe birtakım beceriler gelişir, yeni şeyler öğrenilebilir. Diğer yandan yapılandırmacı yaklaşım, sosyal ortamda (sosyal yapılandırmacılık – Daha fazla bilgi için bkz. Lev Vygotsky, "Social Development Theory", <http://tip.psychology.org/vygotsky.html>, 29.4.2006.) ya da zihinde gerçekleşen işlemlerle (bilişsel yapılandırmacılık – Daha fazla bilgi için bkz. Jean Piaget, "Overview of Cognitive Constructivism", <http://viking.coe.uh.edu/~ichen/ebook/et-it/cognitiv.htm>, 29.4.2006.) öğrenmenin hayat bulduğunu vurgulamaktadır. Bu kurama göre öğrenci bilgiyi kendisi yapılandırdığı için ve bu sayede öğrenmeyi de öğrendiği için gelecekteki iş yaşamında yeniliklere hem daha kolay adapte olabilir hem de karmaşık problemleri çözmeye daha etkin yöntemler geliştirebilir. Davranışçı kurama göre yetiştirilen bireyler sosyal ortamı veya kendi zihinsel süreçlerini öğrenmenin merkezine koyma konusunda tecrübeli olmadıklarından, gelecekteki iş ortamlarında yeniliklere açık olamayabilirler ve sadece önceden öğrendiklerini kullanmaya şartlanmış olurlar. Elbette birtakım durumlarda bu iki kuramdan bir tanesi ön plana çıkabilir ama genellikle en ideal öğrenme ortamları, her ikisinin de var olduğu ve öğrencinin değişik etkinliklerle geleceğe hazırlanabildiği ortamlardır.

Tüm bunların yanı sıra, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanmış tanıtım el kitabında da özellikle öğretmenlere yönelik olarak yeni müfredatla ilgili geniş açıklamalara yer verilmiştir. Örneğin ilköğretim programlarının yenilenmesi sürecinde birtakım ilkelere göre hareket edildiği ifade edildikten sonra milli kimliğin merkeze alınmış olduğu, örf ve adetler dikkate alınarak demokratik bireyler yetiştirilmesinin önemsendiği, toplumsal sorunlara duyarlılığın ön plana çıkarılmış olduğu gibi birtakım noktalara işaret edilmektedir.²⁴

–Kuzey Kıbrıs: Siyasi Gelişmeler Işığında Yeni Programlar

Kuzey Kıbrıs'ta da bilimsel verilere dayandırılmış bir eğitim reformunun yaşanmakta olduğu hemen göze çarpmaktadır. 14 Aralık 2003 seçimlerinin hemen ardından katılımcılığa dayalı çağdaş bir anlayışla sistem gözden geçirilmiş ve eğitimde tüm çağdaş ülkelerde gündeme gelen yeni anlayış ışığında bir çaba içine girilmiştir. Talim Terbiye Dairesi Müdürlüğü, bu konuda yaptığı çalışmalarla Kıbrıslı Türklerin eğitimde dünya standartlarını yakalama çabalarına ön ayak olabilmıştır. Nitekim eğitim sisteminin amaçları ve bu amaçlar ışığında gözden geçirilen yeni öğretim programları Talim Terbiye Dairesi Müdürlüğü'nün İnternet sayfasında yer almaktadır. Burada Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminin genel amacı şu şekilde ifade edilmektedir:

*"Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminin genel amacı; bilgili insan, bilginin farkında olan, bilgiye ulaşmanın yollarını bilen, ulaştığı bilgiyi anlamlandırarak öğrenen, öğrenmiş olduğu bilgilerden yeni bilgiler üretebilen ve ürettiği bilgileri sorun çözmeye kullanabilen bireyler yetiştirmektir."*²⁵

Ayrıca Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi'nde yaşanan reform süreciyle birlikte bilgiyi farklı kaynaklar-

²⁴ TC Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı - Eğitim Öğretim ve Program Dairesi Başkanlığı, **İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı**, Ankara, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, 2005, s. 17.

²⁵ Daha fazla bilgi için bkz. KKTC Talim Terbiye Dairesi Müdürlüğü, "Öğrenci Merkezli Eğitim Nedir?", <http://talimterbiye.mebnet.net/ogrenci%20merkezli%20egitim/ogrencimerkezliegitim.html>, 25.3.2006.

dan edinen ve sürekli gelişimi öngören bir genç nesil hedeflenmiştir. Öğrenci merkezli bir anlayışla farklılıkları gözetilen bir sistem için kolların sıvandığı ve bu alanda ciddi çalışmalar yapılmakta olduğu, bakanlık yetkililerince yapılan çeşitli açıklamalardan anlaşılmaktadır. Eğitim ve öğretimin sadece okullarda değil yaşam boyu devam eden bir süreç olarak algılanması gerektiğinden hareketle eğitimde yaşanan reformlar ve bu reformlar ışığında yürütülecek çalışmalar aracılığıyla öğrencilerin hayata hazırlanmakta olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Öğrenci Merkezli Eğitimin odağında yer alan bu yeni anlayışın tanıtıldığı İnternet sayfasında, bakanlığın hedeflerine de atıfta bulunmaktadır. Buna göre, “KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, öngörülen yeni eğitim sisteminde, çağdaş, dünya standartlarında bireyden topluma yaşam boyu eğitimi hedeflemektedir.”²⁶

-Kıbrıs'taki Siyasi Gelişmeler Eğitim Reformuna Nasıl Yansımaktadır?

Çağdaş ve ilerici bir yaklaşımla hayata geçirilen yeni anlayışın yanında KKTC Milli Eğitim Bakanlığı'nın İnternet sayfasında Eğitim Sistemi ile ilgili kısımda “Milli Eğitimin Amacı” başlığı altında yer alan ilk madde dikkat çekicidir:

*“Atatürk İlke ve Devrimleri ile yurttaşlar arasında bir fikir ve duygu ortaklığını amaçlayan, çağdaşlaşmayı hedefleyen ve Türk milletini milli bilince vardırان Atatürk milliyetçiliğine, demokrasi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlı, bunları koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek...”*²⁷

Buradan da anlaşılacağı üzere Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi, ülkedeki politik gelişmeler ışığında ve Talim Terbiye Dairesi'nin yürüttüğü reformlarla sürekli yenilenirken, Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'nin herhangi bir iliymiş gibi bir yanlış izlenim yaratılması noktasındaki hassasiyetin yeterince dikkate alınmadığı veya alınsa bile bakanlığın İnternet say-

fasının reformlar sonrası gündeme gelen amaçlar ışığında güncellenmesinin ya önemsenmediği ya da ihmal edildiği hemen göze çarpmaktadır.²⁸

Sürekli güncellenen Talim Terbiye Dairesi'nin İnternet sayfasında yer alan detaylı bilgiler ışığında yeni eğitim sisteminin vizyon ve misyonunun Kıbrıs Türk Toplumunun 24 Nisan 2004'te şekillenen çözüm ve AB üyeliği odaklı siyasi iradesi dikkate alınarak yeniden biçimlendirildiği anlaşılmaktadır. Buna göre ilk madde, özgürlüğe, demokrasiye, barışa, sosyal adalete ve hukukun üstünlüğüne bağlılığa atıfta bulunmaktadır.²⁹ Aynı vizyon ve misyon belgesinde, “Türkiye ve diğer komşu halklarla iyi ilişkiler kurabilen...”³⁰ ifadesiyle bir yandan Türkiye ile ilişkiler noktasındaki hassasiyet vurgulanırken diğer yandan ise dolaylı olarak Güney Kıbrıs'ta da ayrı bir halkın yaşadığı ima edilmekte; bununla, Kıbrıs Türk Toplumunun barış iradesinin “iki ayrı halk” anlayışına dayandığı gibi bir imaj yaratılıp yıllarca 1977-1979 üst düzey anlaşmaları çerçevesinde “İki toplumlu, iki kesimli, federal çözüm” siyasetine dayanılarak ileriye taşınmış barış ve çözüm anlayışının yeni eğitim sisteminin vizyonunda yer almadığı gibi bir “de facto” durum yaratılmaktadır.

Kıbrıs Türk Eğitiminde yaşanan reformların Türkiye'de eğitim alanında yaşanan gelişmelerden etkilenmesi, bilgi ve yöntemler düzeyinde bir işbirliği ortamının yaratılması, Kıbrıs Türk Toplumunun geleceği açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır. Siyasi şartlar da göz önünde bulundurulduğunda, eğitimde çağdaş yaklaşımları takip etmenin resmi düzeyde tek yöntemi buymuş gibi

²⁸ Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'nin herhangi bir iliymiş gibi bir yanlış izlenim, yeni siyasi ortamda sadece muhalif bir anlayışla “Kıbrıs Kıbrıslılarıdır” argümanı üzerinden Türkiye ve Türkiye'nin adadaki ağırlığını eleştiren kesimlerin değil aynı zamanda hem Türkiye hükümetinin hem de Kıbrıs'ın kuzeyindeki mevcut iktidarın ortadan kaldırılmaya çalıştıkları bir durumdur. Kıbrıs'ta çözüm politikalarını ön plana çıkaran ve uluslararası toplumdan bu konuda destek bekleyen çevreler, bu desteği alabilmek için Türkiye ile Kuzey Kıbrıs arasında etkileşime ve karşılıklı işbirliğine dayalı bir ilişkinin geliştirilmesini önemsemekte ve bu yönde çaba sarf etmektedirler.

²⁹ KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi, **Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi**, Lefkoşa, 2005, s. 5.

³⁰ a.g.e, s. 4.

²⁶ a.g.y.

²⁷ KKTC Milli Eğitim Bakanlığı, “Milli Eğitimin Amacı”, <http://www.mebnet.net/genel-egsis/bak-gorevleri.htm>, 25.3.2006.

görülmektedir.³¹ Ancak reform sürecinde en büyük tehlike, Türkiye'deki öğretim programlarının gözden geçirilmeksizin farklı bir kültür ve farklı bir bağlam şeklinde nitelendirilebilecek Kıbrıs'ta da bire bir uygulamaya sokulmasıdır. Kuzey Kıbrıs'ta gözden geçirilen ve yenilenen öğretim programlarının ve ders kitaplarının yanı sıra kademeli geçişte yetiştirilemeyen bazı öğretim programlarının yerine TC Talim Terbiye Başkanlığı'nın hazırladığı programlar kullanılmaktadır.³² Böylesi bir yaklaşımın Kıbrıs'taki reform sürecini hızlandırmak gibi olumlu sonuçlarının yanında ciddi riskler de barındırdığı göz önünde tutulmalıdır. Zira bu süreçte yaratılan izlenimle, 24 Nisan 2004'te bağımsız ve birleşik Kıbrıs yönünde bir irade geliştirmiş olan Kıbrıs Türk Toplumunda eğitim reformuyla ilgili yaşanması olası toplumsal hoşnutsuzluğun yanı sıra bir de içerik olarak öğretim programlarının dikkatlice incelenmemesi halinde yaşanması olası kültürel uyumsuzlukların da dikkate alınması gerekmektedir.

Ders kitaplarının yerleştirilmesi gibi pek çok olumlu unsurla donatılmış eğitim reformları ile gerçek anlamda barış olgusunu içselleştirmiş, bölünmüşlüğü yadığayan ve birleşik Kıbrıs ülküsüne yürekten inanan bilinçli yeni nesiller yetiştirilebilmesi için hala daha hakim dil olan milliyetçiliğin ve Kıbrıs'ta olası bir çözümün siyasi eşitlik ve iki toplumluluk esasına dayanırılacağı gerçeğini berhava eden "ayrı halk" yaklaşımlarının ayıklanması gerekmektedir. Her ne kadar Kıbrıs sorununun pek çok parametresi değişmiş olsa da, tarihsel birikimler ışığında ülkenin nasıl birleştirilebileceği noktasındaki anlayış değişmemelidir; bu noktada Kıbrıslı Türk ve Rum gençlerin benzer özgür paradigmalara sahip olabilmeleri için öğretim programlarında bu konuya gerekli vurgu yapılmalıdır. Türkiye'den "ödünc alınan" programların içerdiği tehlike de göz önünde bulundurulunca, Kuzey Kıbrıs'taki eğitim reformunun yaklaşım-

lar ve bilimsel süreç itibarı ile çağdaş ama siyasi sonuçları itibarı ile güçlendirilmesi gereken bir reform hareketi olduğu görülmektedir. Bu sayede, gelecekte, Kıbrıs Türk kimliğinin Kıbrıs'ta milliyetçi – etnik bir ayrışmayı / ayrılığı / ayrılıkçılığı değil siyasi eşitliği ve ülkeyle birlikte AB'nin kültürel zenginliğini temsil etmesi mümkün kılınabilir.

Küreselleşmenin Etkisiyle Gündeme Gelen Eğitim Reformlarına Eleştirel Bir Bakış

Tüm bahsi geçen reform çalışmalarıyla eğitimde yeni bir döneme girildiği doğru. Ancak bunun devrim niteliğinde bir dönüşüm olduğu iddiaları demagojik unsurlar içeriyor.³³ Yapılan şu: Eski sistemler ezberci, öğretmen merkezli, çağın gerisinde, öğrenmeyi öğretmeyen, kaba bir indirgemeciliğin ve katı bir davranışçılığın hakimiyetinde idi. Şimdi paradigma değişti. Hayatın tıkr tıkr işleyen bir saat gibi mekanik olmadığı, belirsizlikleri de içeren olasılıklar içinden yol alan bir akışa sahip olduğu aşılmanmaya çalışılıyor çocuklara. Davranıştan ziyade performans, sonuçtan ziyade süreç ölçülmeye başlandı söz konusu reformların gerçekleştirildiği ülkelerde. Davranışçı ekol terk edildi, yeniden yapılandırıcılık yani bir nebze de olsa öğrencilerin kendi bilgilerini kendilerinin yapılandıracağı ortamlara yönelim söz konusu oldu. Ancak bunların hiçbiri bilinen anlamıyla bir devrim niteliği taşıyor. Dahası, değişik ülkelerde gündeme gelen eğitim reformları ile aslında neoliberal bir birey modeli yaratılıyor. Dolayısı ile eğitim politikası neoliberal olan yani kapitalist olan bir sistemin günümüz koşullarına uyarlanışına tanıklık ediyoruz aslında.³⁴ Örneğin, bu reformlarla, eğer varsa o ülkedeki fakir çocukların ihtiyaçlarına dönük herhangi bir girişim söz konusu olmuyor. Çünkü emekçi bir aile-

³¹ Kıbrıs'ta siyasi şartlar, çözümsüzlüğün devamı yani Kıbrıs sorunundaki tıkanıklık ile şekillenmektedir.

³² Daha fazla bilgi için bkz. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi, <http://talimterbiye.mebnet.net/Ogretim%20Programlari/aciklama.htm>, 26.3.2006.

³³ Türkiye'de yeni öğretim programları ile ilgili basında çıkan haber ve yorumlar, bunun bir devrim niteliği taşıdığı gibi abartılı ifadeler içeriyordu. Örneğin Taha Akyol, 11/08/2004 tarihli Milliyet Gazetesi'nde "Eğitimde Devrim" adlı yazısında yeni eğitim anlayışını onaylayarak "çocukların doğruları ezberlemesi" değil, "okuma, okuduğunu anlama ve analiz etme yeteneğinin geliştirilmesi" öne çıkarılıyor şeklinde bir yorum yapmıştı. Türkiye'deki yeni ilköğretim programına yönelik basında yer alan olumlu ve olumsuz eleştirilerle ilgili daha fazla bilgi için bkz. Fitnat Kaptan, "Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programıyla İlgili Değerlendirme", **Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 14-16 Kasım 2005, s. 297.

³⁴ Bkz. Kemal, İnal, "Yeni İlköğretim Müfredatının Felsefesi", **Zil ve Teneffüs**, No. 1, (Ekim 2005), s. 37.

den gelen çocuğun, hatta emeği sömürüldüğü için okula dahi gidemeyen çocukların küreselleşmenin nimetlerinden faydalanacağı bir yapıya değil çok daha temel şeylere daha çok ihtiyaçları vardır.

Bu bakış açısına göre eğitimde gündeme gelen reform hareketlerinin küreselleşme sürecinden geri kalmamak adına bir takım evrensel niteliklerin ön plana çıkarılması şeklinde hayat bulduğunu, bu yapılırken toplumsal ve insani boyutun zaman zaman es geçildiğini ve eski anlayışları da içinde barındıran yeni bir paketle ve çoğu zaman milliyetçi bir üslupla çocuklara birtakım “değerlerin” aşılarmaya devam edildiğini saptamak gerekiyor. Bu bakış açısına göre, söz konusu reformlarla birlikte “bencil birey” yetiştirme anlayışı da çağa ayak uydurmuş olmakta aslında. Bu reformlarla yetiştirilen birey tipi, bir anlamda, demokrasiden ziyade piyasaya duyarlı bir model üzerinden şekilleniyor.

Bu noktada eleştirel pedagoglar eğitimde yaşanan reform süreçlerini değişik yaklaşımlarla ele almaktadırlar. Öne çıkanlardan bir tanesi, bireysel farklılıkların yüceltilmesiyle iktidarların işinin kolaylaştığını vurguluyor. Buna göre, eğitimde özgürlüğü savunan pek çok insanın “çoktan seçmeli özgürlük şıklarının edilgen tüketicileri” olduğu iddia ediliyor. Postmodernizmin eleştirisi olarak da gündeme gelen bu yaklaşımın odağında ise şu düşünce var: “Aydınlanmadan bu yana bir tür dini inanca dönüşen pozitivizmden kurtulalım derken, her şeyin göreceliğini abarttığımız postmodernizmin kaygan, zeminsiz ortamında birbirinden anlaşılmasız düşüncelerin sağırklar diyalogunda kaybolduk.”³⁵

Bir başka eleştirel yaklaşım ise eğitim alanında yaşanan reformları küçümseyen tavırları “rahatlığı seçmek”, “ayak diremek” ve “alternatif üretmeye üşenmek” şeklinde nitelendirmektedir.³⁶ Bu yaklaşıma göre küreselleşmenin etkisiyle gündeme gelen reformlar önemli bir ileri adımdır. Özellikle hazırlanma ve uygulanış sü-

reçleriyle gündeme gelen yeni müfredatlar eskileriyle kıyaslandığı zaman daha katılımcıdır ve daha geniş bir toplumsal mutabakat arayışı söz konusu olmaktadır. Ayrıca, bu yeni paradigmanın alternatif pedagojik yaklaşımlara tümüyle sırt çevirmediğinin altı çizilmektedir. En çok üzerinde durulan nokta ise reformların ardından alternatif söylemlerin manevra alanının genişlemiş olmasıdır. Bu sayede, söz konusu reform süreçlerinin yaşandığı ülkelerde ideal yani gerçek anlamda özgürlükçü bir müfredat için yeni öğretim programları bir basamak olarak kullanılabilirler...

Sonuç Yerine: Türkiye ve Kıbrıs Özelinde Sıkıntılar

Küreselleşme süreci ile birlikte eğitim alanında gündeme gelen reformların diğer alanlardaki gelişmelere bağlı olarak anlam kazanabileceğini vurgularken Türkiye ve Kıbrıs’tan örnekler vermek mümkün.

Türkiye’de politik serüven hala daha aydınlanma tartışmaları ile şekilleniyor. Din eksenli tartışmaların ülke ekonomisine ve ülkenin gelişmişlik düzeyine uzun vadede çok ciddi zararlar vereceğini iddia etmek mümkün. Bu alanda yaşanan tartışmalar, Türkiye’nin yeni dünya düzenine adaptasyonunu engellemiyor ama yavaşlatıyor; çoğu zaman ise yaşanan reform süreçlerinin anlamını yitirmesine sebebiyet veriyor. Avrupa Birliği’ne üyelikle ilişkilendirilen pek çok sorun da bu yargıyı besliyor. Özgürlükler sorunu, Güneydoğu sorunu ve devlet yönetimindeki çift başlılık da en az laiklik tartışmaları kadar eğitimde yaşanan gelişmeleri gizli veya açık bir şekilde yavaşlatabiliyor.

Dünya ile bağımlı koparmamış ülkelerde bazı dönüşümlerin zaten kendiliğinden hayata geçebileceğini göz önünde bulundurursak, tüm bu bahsedilen sorunlarla ilgili yaşanan tartışmaların, bilgi tabanlı ekonomi modeline uygun “ideal” toplum yapısının gerçek anlamda gündeme gelmesini engellediğini ve siyasi-bürokratik düzeyde alınması beklenen siyasi kararlarla atılması beklenen teknik adımların hayata geçirilmesi noktasında ciddi vakit kaybına sebep olduğunu iddia etmek mümkün.

³⁵ Bkz. Gündüz Vassaf, Radikal, “Dönme Dolaplarda Özgürlük”, *Radikal Gazetesi*, 9.4.2006.

³⁶ Bkz. Mutlu Öztürk, “Herkesin bir kimliği var: Ayşe topu Rojbin’e at!”, *Zil ve Teneffüs*, No. 1, (Ekim 2005), s. 45.

Aynı şekilde Kıbrıs'ta dünya gerçekleriyle uyumsuz ve tamamen bir dayatmaya dönüşmüş olan bölünmüşlüğü hem Kıbrıslı Rumları hem de Kıbrıslı Türkleri eğitimde ve diğer alanlardaki reform çabalarında ne kadar yavaşlattığı rahatlıkla gözlemlenebiliyor. PISA ve TIMMS gibi uluslararası eğitim araştırmalarında Kıbrıslı Rumlar ortalamanın altında bir başarı sergilerken Kıbrıslı Türklerin bu çalışmalara dahil bile olamayışı, Kıbrıs'ta eğitimdeki geri kalmışlığın en önemli göstergeleri. Gelişmiş ülkelerdeki eğitim reformlarından esinlenerek yaşama geçirilen “küresel ekonomiye duyarlı bir eğitim” çalışmalarına rağmen uluslararası düzeyde bir başarı yakalayamayan Kıbrıslıların “Kıbrıs sorunu” kamburundan acilen kurtulmaları için yani “Hemen çözüm” anlayışına odaklanmaları için öne sürülebilecek gerekçelerden bir tanesi de eğitimde yaşanan tıkanmadır. Küreselleşme sürecinde eğitimde odağın şu veya bu kısır siyasi soruna değil ama ekonomiye duyarlı ve dünya dili konuşabilen bireyler yetiştirmeye yönelmesi konusunda olumlu sonuçları dahi behava edecek çapta bir yetersizlik söz konusudur.

Kıbrıslı Rumların eski dünya düzenindeki bir ayarlamayı (Kıbrıs'ta Türk-Yunan dengesinin sağlanması girişimini) siyasetin odağında tutmakta ısrarcı oluşları, sorunu işgal olarak nitelendiriyor oluşları ve kendilerini her koşulda bunun üzerinden ifade etmeyi tercih ediyor oluşları, haklılıkları ya da haksızlıkları bir tarafa, güneyin eğitimde dünyanın gerisinde kalmasının en önemli sebebi. Çünkü yeni nesilleri yetiştirirken çağdaş olabilmenin gereklerinin başında belirsizliklerin ortadan kaldırılması yani bir anlamda ülkenin gelişmesini engelleyen sistem tartışmalarının aşılması yatıyor.

Benzer şekilde 1900'lü yılların ortalarından itibaren yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle toplumsal ve ekonomik varlığını devam ettirme iradesini ülkenin kuzeyinde ve bir arada sürdürme şeklinde belli eden Kıbrıslı Türkler içinse Türkiye'ye aşırı bağımlılık ne yazık ki çağ-

daş bir eğitimin gündeme gelmesini zorlaştırıyor. Güneyde ve kuzeyde birbiriyle çelişen ve doğaları gereği sürekli çatışmak zorunda olan eski dünya düzeninden kalma yapılanmalar söz konusu. Ne yazık ki Annan Planı'nın reddedilişiyle birlikte yaşanan çözümsüzlük sürecine bakılırsa, yeni dünya düzeninde de Kıbrıslılara biçilen kaderin bu olduğuna kanaat getirmek mümkün. Ve kaderin bir cilvesi olarak Kıbrıslılar, çok küçük bir adada, bölünmüşlüğü besleyen sistemlerini, küreselleşme çerçevesinde dönüştürmeye ve bu anlamda çarpık bir gelişme sürecini ileriye taşımaya mecbur görünüyorlar. Bir taraftan yeni dünya düzeninin gereklerini yerine getirmek için eğitimde reformlarımızı yaparken, diğer taraftan da bölünmüşlüğü çimentolaşmaması için yani eğitimdeki reformlarımızın var olan sistemin kalıcılaşmasına ve kökleşmesine dönük değil birleşik Kıbrıs vizyonuna uyumlu bir dönüşüme hizmet etmesini sağlamak için ince ayarlar yapmakla yükümlüüz.

Şurası bir gerçek ki demokratik devlet ve demokratik toplum olmadan demokratik eğitim hedefine ulaşmakta da ciddi zorluklar yaşanabilir. Bu anlamda bir ülkede özellikle ekonomik ve siyasal değerlerin eşit paylaşımı söz konusu olabilmeli ve aynı coğrafyada yaşayanların eşitliğe dayalı birliği sağlanabilmeli, yani resmi ideolojileri toplumlarda zorla yaşam biçimi haline getirmeye çalışan devlet yapıları çağdaşlaştırılmalı ki öğrenci merkezli bir eğitimden söz etmek, insanların kendilerini gerçekleştirebileceklerini iddia etmek mümkün olabilsin

Türkiye'deki demokrasi sorunu, Kıbrıs'taki bölünmüşlük sorunu ve Orta Doğu'daki hatta dünyadaki tüm ideolojik ya da siyasi çatışma konuları, bu ülkelerdeki küreselleşme sürecini durduramıyor. Çarpıklıklara rağmen, çarpıklıklar içinde, çarpıklıkları da kalıcılaştırma tehlikesini içinde barındırarak, eğitimde ve diğer alanlarda, küreselleşme süreci hızla devam ediyor.